

Кримінальне право та кримінологія

УДК 343.851

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.19969724>

**Взаємодія правоохоронних та контролюючих органів при запобіганні
кримінальним правопорушенням у сфері діяльності небанківських
фінансових установ**

Лекарь Ангеліна Сергіївна,

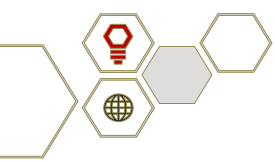
кандидат юридичних наук, доцент кафедри фінансового та податкового права

Державного податкового університету, м. Ірпінь, Україна,

<https://orcid.org/0009-0009-7645-2752>

Прийнято: 19.04.2026 | Опубліковано: 30.04.2026

Анотація. У статті здійснено комплексне дослідження теоретико-прикладних аспектів взаємодії правоохоронних та контролюючих органів у процесі запобігання кримінальним правопорушенням у сфері діяльності небанківських фінансових установ в Україні. Обґрунтовано, що сучасний етап розвитку небанківського фінансового сектору характеризується підвищеним рівнем криміногенних ризиків, зумовлених як внутрішніми організаційно-правовими особливостями діяльності таких установ, так і зовнішніми соціально-економічними факторами, що посилюються в умовах воєнного стану. Визначено, що специфіка функціонування небанківських фінансових установ, зокрема кредитних спілок, фінансових компаній, ломбардів та страхових організацій, пов'язана з обмеженістю ресурсів внутрішнього контролю, високим рівнем довірчих відносин між учасниками, локальним характером діяльності та недостатнім рівнем цифровізації процесів, що створює сприятливе середовище для вчинення кримінальних правопорушень.

До найбільш поширених протиправних проявів у цій сфері належать фінансове шахрайство, інсайдерські зловживання, незаконне використання фінансових ресурсів, а також легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом.

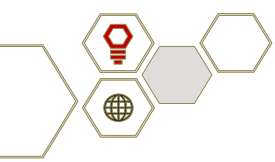
Доведено, що ефективність запобігання таким правопорушенням значною мірою залежить від належної організації взаємодії між суб'єктами протидії, серед яких ключову роль відіграють Національний банк України, органи фінансового моніторингу та правоохоронні органи. Встановлено, що сучасна система взаємодії характеризується недостатнім рівнем координації, фрагментарністю інформаційного обміну та відсутністю єдиного інформаційно-аналітичного середовища. Особливу увагу приділено ролі фінансового моніторингу як інструменту раннього виявлення кримінальних правопорушень, а також необхідності впровадження ризик-орієнтованого підходу до державного нагляду. Обґрунтовано доцільність створення інтегрованих інформаційних систем, удосконалення нормативно-правового забезпечення взаємодії, підвищення рівня професійної підготовки кадрів та активізації міжвідомчого й міжнародного співробітництва.

Ключові слова: небанківські фінансові установи, кримінальні правопорушення, взаємодія, фінансовий моніторинг, державний нагляд, правоохоронні органи, запобігання.

Interaction between law enforcement and control authorities in cases of criminal offenses in the sphere of activity of non-banking financial institutions

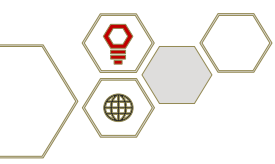
Angelina Lekar,

Candidate of Law, Associate Professor of the
Department of Financial and Tax Law, State Tax University
Irpyn, Ukraine, <https://orcid.org/0009-0009-7645-2752>

Abstract. The article provides a comprehensive study of the theoretical and applied aspects of the interaction between law enforcement and control authorities in the process of preventing criminal offenses in the sphere of activity of non-banking financial institutions in Ukraine. It has been established that the current stage of development of the non-banking financial sector is characterized by an increasing level of crime risks, perceived as internal organizational and legal features of the operation of such institutions, as well as external socio-economic factors that will prevail in the minds of the military camp. It is determined that the specifics of the functioning of non-banking financial institutions, credit institutions, financial companies, pawnshops and insurance organizations are associated with the sharing of internal control resources, high due to the lack of reliable communication between participants, the local nature of the activity and the insufficient level of digitalization of processes, which creates a favorable environment for committing criminal offenses. The most widespread illegal manifestations in this area include financial pilferage, insider fraud, illegal acquisition of financial resources, as well as the legalization (diversion) of income obtained by malicious way.

It has been proven that the effectiveness of stopping such offenses largely depends on the proper organization of interaction between anti-drug actors, among which the National Bank plays a key role Ukraine, financial monitoring authorities and law enforcement agencies. It has been established that the daily system of interaction is characterized by an insufficient level of coordination, fragmentation of information exchange and the absence of a single information-analytical medium. Particular attention is paid to the role of financial monitoring as a tool for the early detection of criminal offenses, as well as the need to promote a risk-oriented approach to government visibility. The importance of developing integrated information systems, enhancing legal and regulatory support for mutual cooperation, increasing the level of professional training and activation of Inter-domestic and international spivrobitnitsya.

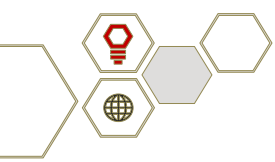

Keywords: non-banking financial institutions, criminal offenses, mutualism, financial monitoring, sovereign visibility, law enforcement agencies, security.

Постановка проблеми. Розвиток небанківського фінансового сектору України на сучасному етапі супроводжується суттєвими трансформаційними процесами, зумовленими як реформуванням системи державного регулювання фінансових ринків, так і впливом зовнішніх кризових факторів, зокрема повномасштабної збройної агресії та запровадження воєнного стану. У цих умовах небанківські фінансові установи виконують важливу соціально-економічну функцію, забезпечуючи доступ населення та суб'єктів господарювання до фінансових послуг, однак водночас стають об'єктом підвищеної криміногенної уваги.

Специфіка організаційно-правового статусу небанківських фінансових установ, включаючи кооперативну природу кредитних спілок, обмеженість їх фінансових і кадрових ресурсів, а також високий рівень довіри між учасниками фінансових відносин, створює сприятливі умови для виникнення та поширення кримінальних правопорушень. До цього додаються системні проблеми функціонування фінансового ринку, зокрема недостатній рівень фінансової грамотності населення, фрагментарність внутрішніх систем контролю, недосконалість механізмів управління ризиками та наявність тіньових економічних процесів [1, с. 129].

У такій ситуації ключового значення набуває ефективна взаємодія між правоохоронними та контролюючими органами, яка повинна забезпечувати своєчасне виявлення, попередження та припинення кримінальних правопорушень. Водночас сучасна практика свідчить про наявність низки суттєвих проблем у цій сфері, зокрема недостатню координацію діяльності суб'єктів, дублювання функцій, обмеженість інформаційного обміну, відсутність єдиних стандартів взаємодії та недостатній рівень інтеграції інформаційно-аналітичних систем. Зазначені обставини обумовлюють

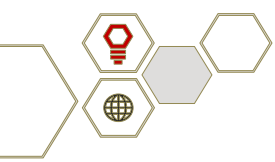
необхідність проведення комплексного наукового дослідження взаємодії правоохоронних і контролюючих органів у сфері діяльності небанківських фінансових установ, визначення її сучасного стану, проблемних аспектів та напрямів удосконалення з урахуванням сучасних викликів і потреб забезпечення кримінологічної безпеки держави [2, с. 173-174].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика взаємодії правоохоронних органів з органами фінансового контролю досліджувалася вітчизняними ученими, а саме: Г. С. Буга, О. Б. Васильчишин, М. Гузь, І. М. Довбань, А. П. Закалюк, Ю. Костенко, О. Короленко, В. М. Купрієнко, Н. К. Макаренко, Ю. А. Мороз, Г.Ю. Нікітіна-Дудікова, І. С. Панасюк, О. М. Рєзнік, Е. П. Соловійов, О.В. Тахтай, В. І. Тимошенко, Д. М. Тичина, Т. І. Тесленко та інші.

Водночас комплексного дослідження взаємодії саме у сфері небанківських фінансових установ з урахуванням сучасних умов воєнного стану та реформування фінансового ринку недостатньо.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Особливої гостроти проблема набуває у зв'язку з поширенням складних схем фінансових зловживань, включаючи використання фіктивних суб'єктів господарювання, конвертаційних центрів, маніпуляції з фінансовою звітністю, інсайдерське кредитування пов'язаних осіб, а також легалізацію доходів, одержаних злочинним шляхом. В умовах воєнного стану ці процеси посилюються через спрощення регуляторних процедур, зростання обсягів фінансових операцій та зниження рівня контролю в окремих сегментах ринку.

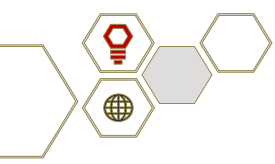
Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження теоретичних та практичних засад взаємодії правоохоронних і контролюючих органів у процесі запобігання кримінальним правопорушенням у сфері діяльності небанківських фінансових установ та обґрунтування шляхів її вдосконалення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Взаємодія правоохоронних та контролюючих органів у сфері запобігання кримінальним правопорушенням у діяльності небанківських фінансових установ є складним багаторівневим явищем, що формується на перетині кримінологічних, адміністративно-правових, фінансово-правових та організаційно-управлінських відносин. Її сутність полягає у системному узгодженні діяльності різних суб'єктів, спрямованому на своєчасне виявлення, нейтралізацію та усунення криміногенних факторів, що виникають у процесі функціонування небанківського фінансового сектору [3, с. 401]. Така взаємодія виступає не лише інструментом реагування на вже вчинені правопорушення, але й важливим елементом превентивної діяльності, що дозволяє мінімізувати ризики їх виникнення.

Сучасна модель взаємодії формується під впливом трансформаційних процесів у фінансовій системі України, зокрема реформування механізмів державного регулювання небанківського фінансового ринку, концентрації наглядових функцій у Національному банку України, а також створення нових правоохоронних інституцій, орієнтованих на протидію економічній злочинності [4, с. 138-139]. В умовах воєнного стану ці процеси набувають додаткової динаміки, що обумовлює необхідність адаптації механізмів взаємодії до нових викликів, пов'язаних із підвищенням рівня латентності злочинності, ускладненням фінансових схем та зростанням обсягів тіньових операцій [5, с. 279].

Одним із ключових елементів взаємодії є інформаційний компонент, який передбачає обмін даними між правоохоронними органами, органами фінансового контролю та суб'єктами державного регулювання. Ефективність такого обміну визначає можливість своєчасного виявлення підозрілих фінансових операцій, ідентифікації осіб, причетних до їх здійснення, та запобігання подальшому розвитку протиправної діяльності [6, с. 132-133]. Водночас на практиці спостерігається низка проблем, пов'язаних із

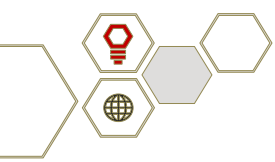

фрагментарністю інформаційних потоків, відсутністю єдиних стандартів обміну даними, а також обмеженим доступом до аналітичної інформації, що суттєво знижує ефективність взаємодії.

Особливу роль у системі взаємодії відіграє фінансовий моніторинг, який виступає основним інструментом виявлення кримінальних правопорушень, пов'язаних із легалізацією доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванням тероризму та іншими формами фінансових зловживань [7]. У цьому контексті взаємодія між Державною службою фінансового моніторингу України, Національним банком України та правоохоронними органами має забезпечувати безперервність процесу збору, аналізу та передачі інформації про підозрілі фінансові операції. Важливим аспектом є також використання ризик-орієнтованого підходу, який дозволяє зосередити ресурси на найбільш вразливих сегментах фінансового ринку та підвищити ефективність запобіжних заходів [8, с. 377].

Організаційний аспект взаємодії включає створення та функціонування міжвідомчих координаційних механізмів, таких як спільні робочі групи, координаційні ради, оперативні штаби, а також проведення спільних заходів, спрямованих на виявлення та припинення кримінальних правопорушень. Значну роль у цьому процесі відіграє прокуратура, яка забезпечує координацію діяльності правоохоронних органів, визначає пріоритетні напрями протидії злочинності та здійснює нагляд за дотриманням законності у процесі реалізації заходів запобігання [9, с. 129].

Водночас ефективність організаційної взаємодії значною мірою залежить від чіткості розмежування повноважень між суб'єктами, уникнення дублювання функцій та забезпечення належного рівня відповідальності за результати спільної діяльності [10, с. 70]. На практиці нерідко виникають ситуації, коли різні органи виконують подібні функції, що призводить до нераціонального використання ресурсів та зниження загальної ефективності запобіжної діяльності. Правовий аспект взаємодії полягає у нормативному

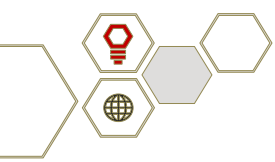

закріпленні форм і методів співпраці між правоохоронними та контролюючими органами, визначенні їх повноважень, прав та обов'язків, а також встановленні процедур обміну інформацією та проведення спільних заходів [11, с. 132]. Незважаючи на наявність відповідної нормативно-правової бази, її фрагментарність та недостатня узгодженість окремих положень створюють додаткові труднощі у практичній реалізації взаємодії. Зокрема, існують проблеми, пов'язані з доступом до банківської та фінансової інформації, захистом персональних даних, а також визначенням меж повноважень окремих органів.

Аналітичний компонент взаємодії передбачає здійснення комплексного аналізу криміногенної ситуації у сфері діяльності небанківських фінансових установ, виявлення тенденцій розвитку злочинності, визначення основних детермінант її виникнення та розробку відповідних заходів запобігання [12, с. 129]. В умовах цифровізації фінансового сектору особливого значення набуває використання сучасних інформаційних технологій, зокрема систем обробки великих даних, автоматизованих алгоритмів аналізу фінансових операцій, а також інструментів штучного інтелекту, що дозволяють підвищити точність і швидкість виявлення підозрілих операцій [13, с. 139].

Разом з тим, існуюча система взаємодії характеризується низкою суттєвих недоліків, серед яких: недостатній рівень інтеграції інформаційних систем, обмеженість технічного забезпечення, недостатня кваліфікація кадрів, а також відсутність єдиної стратегії запобігання кримінальним правопорушенням у сфері діяльності небанківських фінансових установ. Ці проблеми особливо загострюються в умовах воєнного стану, коли зростає навантаження на правоохоронні та контролюючі органи, а також ускладнюється доступ до інформації та можливості її оперативної обробки [14, с. 240-241].

Важливим напрямом удосконалення взаємодії є розвиток міжнародного співробітництва, яке дозволяє обмінюватися інформацією про транскордонні

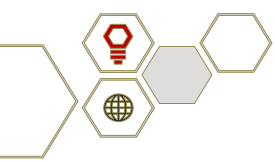

фінансові операції, координувати діяльність у сфері протидії відмиванню доходів та використовувати кращі практики інших держав. У цьому контексті особливого значення набуває імплементація міжнародних стандартів, зокрема рекомендацій FATF, а також участь у міжнародних інформаційно-аналітичних мережах [15, с. 269].

Таким чином, ефективна взаємодія правоохоронних та контролюючих органів у сфері діяльності небанківських фінансових установ є ключовою умовою забезпечення кримінологічної безпеки держави. Її вдосконалення потребує комплексного підходу, що включає розвиток нормативно-правової бази, підвищення рівня інформаційного та аналітичного забезпечення, удосконалення організаційних механізмів координації, а також впровадження сучасних технологій і міжнародного досвіду.

Висновки. Проведене дослідження дозволяє дійти висновку, що взаємодія правоохоронних та контролюючих органів у сфері запобігання кримінальним правопорушенням у діяльності небанківських фінансових установ є складним, багаторівневим та системоутворюючим елементом механізму забезпечення кримінологічної та фінансової безпеки держави. Її ефективність безпосередньо впливає на стабільність небанківського фінансового сектору, рівень довіри населення до фінансових інституцій, а також здатність держави протидіяти сучасним формам економічної злочинності.

Встановлено, що сучасний стан взаємодії характеризується наявністю як позитивних тенденцій, пов'язаних із реформуванням системи державного регулювання фінансового ринку, запровадженням ризик-орієнтованого підходу до нагляду та розвитком фінансового моніторингу, так і суттєвих проблем, серед яких ключовими є фрагментарність інформаційного обміну, недостатній рівень координації між суб'єктами, дублювання функцій, відсутність єдиної інформаційно-аналітичної системи та недостатній рівень нормативного забезпечення взаємодії. Обґрунтовано, що ключову роль у

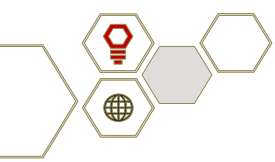
системі запобігання кримінальним правопорушенням відіграє інтеграція функціональних можливостей різних суб'єктів, зокрема Національного банку України як органу державного нагляду, Державної служби фінансового моніторингу як центрального органу у сфері протидії легалізації доходів, а також правоохоронних органів, що здійснюють виявлення, припинення та розслідування кримінальних правопорушень. Ефективність такої інтеграції визначається рівнем організаційної узгодженості, швидкістю обміну інформацією та здатністю до спільного аналітичного реагування на криміногенні загрози.

Доведено, що фінансовий моніторинг виступає базовим інструментом раннього виявлення кримінальних правопорушень у сфері небанківських фінансових установ, однак його потенціал використовується не в повному обсязі через обмежену інтеграцію інформаційних систем та недостатній рівень координації між суб'єктами фінансового моніторингу та правоохоронними органами. У зв'язку з цим актуальним є створення єдиного інформаційного простору, який би забезпечував оперативний доступ до релевантних даних та їх комплексний аналіз.

Узагальнюючи, слід зазначити, що ефективна взаємодія правоохоронних та контролюючих органів має розглядатися як ключова передумова формування дієвої системи запобігання кримінальним правопорушенням у сфері діяльності небанківських фінансових установ. Її вдосконалення повинно здійснюватися на основі комплексного підходу, що поєднує організаційні, правові, інформаційні та технологічні заходи, спрямовані на забезпечення кримінологічної безпеки держави в умовах сучасних викликів, зокрема воєнного стану та трансформації фінансового ринку.

Список використаних джерел

1. Нікітіна-Дудікова Г. Ю. Особа злочинця як елемент криміналістичної характеристики у злочинах проти статевої свободи та

статевої недоторканності дітей. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2021. № 53. С. 128–131. URL: <http://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc53/30.pdf>

2. Довбань І. М. Концептуальні засади запобігання злочинам, що вчиняються державними службовцями в Україні: монографія. Київ: Вид-во «ФОП Кандиба Т. П.», 2020. 424 с. URL: <https://uacademic.info/ua/document/0521U100981>

3. Мороз Ю. А. Детермінанти, що впливають на вчинення кримінальних правопорушень у сфері оподаткування. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. Вип. 3. Ч. 2. С. 399–404. URL: <https://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/335120>

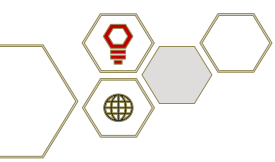
4. Купрієнко В. М., Тичина Д. М. Запобігання злочинам у сфері діяльності кредитних спілок в Україні: монографія. К. : 7БЦ, 2021. 140 с. URL: <https://elar.navs.edu.ua/jspui/handle/123456789/23911>

5. Тахтай О. В. Становлення та розвиток механізму державного регулювання діяльності небанківських фінансових установ в Україні. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2016. № 2 (12). С. 273–282. URL: <https://elar.navs.edu.ua/bitstream/123456789/1369/1/26.pdf>

6. Буга Г. С. Забезпечення безпеки у сфері діяльності небанківських фінансових установ в Україні: адміністративно-правові засади : монографія. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. 404 с. URL: https://helvetica.ua/index.php?route=product/product&product_id=393

7. Костенко Ю., Короленко О., Гузь М. Аналіз фінансової стійкості підприємства в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2022. № 43. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1758/1694>

8. Тесленко Т. І. Характеристика небанківських фінансових установ та побудова бухгалтерського обліку в небанківських фінансових установах. *Приазовський економічний вісник*. 2019. № 2 (13). С. 376–380. URL: http://pev.kpu.zp.ua/journals/2019/2_13_uk/66.pdf

9. Васильчишин О. Б. Фінансові злочини у фіскальній сфері як загроза економічній безпеці України. *Світ фінансів*. 2021. № 1(66). С. 124–137. URL: <http://sf.wunu.edu.ua/index.php/sf/article/view/1340>
10. Рєзнік О. М. Сутність та структура адміністративно-правового механізму забезпечення фінансово-економічної безпеки України. *Jurnalul juridic national: teorie și practică*. 2018. № 2-2 (30). С. 69–72. URL: http://jurnaluljuridic.in.ua/archive/2018/2/part_2/17.pdf
11. Соловійов Е. П. Поняття та класифікація кримінальних правопорушень у сфері діяльності небанківських фінансових установ як основа формування методики їх розслідування. *Вісник кримінального судочинства*. 2021. № 1-2. С. 130–139. URL: https://vkslaw.knu.ua/images/verstka/1_2_2021_Soloviov.pdf
12. Макаренко Н. К. Запобігання професійній злочинності в Україні : монографія. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2021. 455 с. URL: <https://elar.navs.edu.ua/jspui/handle/123456789/20202>
13. Тимошенко В. І. Теоретичні проблеми кримінології: збірник наукових праць. Київ: ФОП Маслаков, 2021. 300 с. URL: <https://elar.navs.edu.ua/jspui/handle/123456789/18315>
14. Закалюк А. П. Курс сучасної управлінської кримінології: теорія і практика: у 3 кн. Київ: Ін Юре, 2007. Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. 424 с. URL: https://elar.naia.kiev.ua/bitstream/123456789/6735/1/Zakaliuk_t1.pdf
15. Панасюк І. С. Характеристика осіб, які вчиняють кримінальні правопорушення у сфері діяльності кредитних спілок. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. № 3. Ч. 2. С. 266–272. URL: <https://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/334464>